

Fra fagligt jerntæppe til markeds-strategi

Fagbevægelsens Europa-politik siden 1945

Af Preben Sørensen

Som det øvrige samfund har dansk fagbevægelse oplevet store omvæltninger i sin internationale politik- og virksomhed efter 2. verdenskrigs ophør og frem til i dag.

Hvor også et fagligt jerntæppe blev sænket mellem Øst- og Vesteuropas lønmodtagerorganisationer i slutningen af 1940'erne, er hele dette modsætningsforhold nu under stærk nedbrydning, samtidig med at også fagbevægelsen mere og mere må agere som en aktiv partner i et forpligtende EF-samarbejde på vej mod Det indre Marked.

I det følgende skildres nogle generelle træk i denne udvikling herunder de deraf følgende ændringer af fagbevægelsens politik og organisation herhjemme i Europa, med hovedvægten lagt på udviklingen for LO-området.

Ingen ny foreteelse

I takt med de seneste årtiers vækst i det internationale samarbejde, gennem EF og senest ved demokratiserings-udviklingen i Øst-Europa er også behovet vokset for en koordinering og et praktisk samarbejde omkring de organisatoriske og fagpolitiske opgaver for fagbevægelsen på mellemnationalt plan. Det skal dog samtidig erindres, at denne vilje til internationalt samarbejde mellem lønmodtagerne ikke er nogen ny foreteelse. Gennem århundreder har arbejderne vandret over landegrænser for at finde bedre leve- og arbejdsvilkår, både af bitter nødvendighed og måske som vandrende håndværkssvende.

Solidariteten mellem arbejderne og deres organisationer på tværs af landegrænser er også et velkendt begreb op gennem arbejderbevægelsens historie. Allerede i forrige århundrede var der talrige eksempler på hjælp over grænserne, når arbejderne måtte kæmpe for deres ret.

Ret unikke sammenslutninger var de skandinaviske fagforbund, som for visse forbunds vedkommende kun eksisterede som sådanne. Skandinavisk Sadelmager- og Tapetserer Forbund blev som det sidste skandinaviske forbund først opløst i 1940'erne. Billedet er fra dets 3. kongres i København 21.-23. juni 1896. (ABA)

Således ville de 40.000 familier, der direkte blev ramt af arbejdsgivernes månedlange lock-out i Danmark, 1899, næppe havde klaret sig gennem, hvis ikke udenlandske broderorganisationer og private borgere i andre lande havde støttet dem med pengemidler under konflikten.

Fælles start

Den internationale fagbevægelse fik sit gennembrud for ca. 100 år siden, hvor især de faglige organisationer i Tyskland og England kom til at spille en betydelig rolle og også virkede inspirerende på etableringen af de faglige organisationer i Danmark.

Det faglige og politiske samarbejde i Norden var dog først og fremmest igangsættende for oprettelse af LO-organisationer og fagforbund i de enkelte lande.

I Norden opbyggede man til og med skandinaviske forbund, hvor det sidste (det skandinaviske sadelmager- og læderarbejderforbund) først blev opløst i 1940'erne.

På brancheplan udvikledes et stort antal fagsekretariater på nordisk, europæisk og verdens-plan, som varetager de fælles interesser for de nationale medlemsforbund både i forhold til virksomheder og arbejdsgivere, men også i forhold til internationale organer og institutioner og ILO (Den internationale Arbejdsorganisation) og andre FN-organer. Ikke mindst i de senere år har de europæiske fagsekretariater fået en stigende betydning, som kontaktorgan og pressionsgruppe i forhold til EF-samarbejdet.

Jerntæppet

Medens det nære nordiske faglige samarbejde mellem LO-organisationerne fortsatte uændret efter 2. verdenskrig, var der på det internationale

Det faglige verdensforbunds forretningsudvalg samlet til møde i Moskva i juni 1946. Eiler Jensen ses som nr. 4 stående. Forbundet var en enhedsorganisation for fagbevægelsen i øst og vest. (ABA)

område en kort periode fra 1945-49, hvor fagbevægelsen i øst og vest fandt sammen i én enhedsorganisation WFTU (Det faglige verdensforbund).

Modsætningerne skærpedes dog hurtigt mellem de kommunistiske og de vestlige landsorganisationer. Således fremkaldte Marshall-hjælpen i 1948 en strid i verdensforbundet, da østlandene på Moskvas ordrer måtte sige nej hertil, skønt f.eks. Tjekkoslovakiet faktisk havde ønsket denne hjælp.

Ved et møde i verdensforbundets ledelse i januar 1949 foreslog britisk LO (TUC) at standse organisationens virksomhed, og på nordisk fagbevægelses vegne udtalte DsF-formanden, *Eiler Jensen*, at »man i nordisk fagbevægelse allerede længe havde haft en fornemmelse af, at verdensorganisationen aldrig havde nået at blive en international faktor i faglige spørgsmål, man var i Norden af den mening, at tiden måtte være inde til en rekonstruktion«.

Dette mislykkedes dog, og i december 1949 stiftedes i London *Frie Faglige Internationale* (FFI) som en ny, friere og demokratisk Internationale og med dansk fagbevægelse som aktivt medlem fra starten.

I takt med nedbrydningen af demokratiet i alle de østeuropæiske lande i denne periode, sænkede sig også et fagligt jerntæppe mellem fagbevægelsen i Øst og Vest, også på europæisk plan.

De to faglige Internationaler blev udbygget hver for sig, og bilaterale forbindelser mellem fagbevægelsen i øst og vest var kun sporadiske – hovedsageligt på fagforbundsplan. Ved de årlige ILO-samlinger var der dog lejlighed til at mødes på tværs af jerntæppet, men ved konferencerne i Geneve var der de samme skillelinier som til daglig i det faglige, internationale arbejde.

Europæisk organisation

Til fremme af FFI's mange opgaver blev der oprettet regionale afdelinger i flere verdensdele. Således blev den europæiske regional organisation ERO etableret i 1951, og den gennemførte de kommende år et øget samarbejde om løsning af særlige europæiske problemer.

Oprettelsen af Fællesmarkedet og EFTA gjorde det imidlertid nødvendigt med ændringer af denne europæiske samarbejds-model i fagbevægelsen. Fra 1968 blev ERO derfor nedlagt, og i stedet skabtes et samarbejde mellem de samvirkende fagorganisationer inden for de to handelsområder, hvor dansk fagbevægelse på dette tidspunkt jo havde hjemme i et EFTA-land.

Fagbevægelsen og EF-medlemsskabet

Både fagpolitisk og organisatorisk satte udsigterne til EF-udvidelsen med Storbritannien, Norge, Irland og Danmark, skub i udviklingen i landenes fagbevægelse nationalt og mellemnationalt.

I årene frem til det danske EF-medlemsskab i 1973 fandt der således omfattende overvejelser og debat sted i fagbevægelsens rækker, der kulminerede med en ekstraordinær LO-kongres i Ålborg den 18. maj 1972, hvor der vedtoges en resolution med 524 stemmer for og 406 imod, der anbefalede dansk EF-medlemsskab, på grundlag af regeringens forhandlingsresultater om medlemsoptagelsen.

I LO blev der i løbet af 1971 taget en række initiativer til en afklaring af fordele og ulemper ved medlemsskabet: Der blev stillet et stort antal spørgsmål til Markedssekretariatet, man foreslog (og fik gennemført), at udenrigsministeriet ansatte den senere LO-økonom *Preben Nielsen* som arbejds- og socialattaché i Bruxelles, man nedsatte LO's eget markedsudvalg, og ved årets slutning foretog LO's forretningsudvalg en studierejse til Bruxelles for yderligere at blive orienteret.

I samme periode foretog de danske fagorganisationer et stort antal studierejser til EF-hovedkvarteret for at blive orienteret om forholdene, ligesom DASF (Specialarbejderforbundet) holdt en ekstraordinær kongres om medlemsskabet i april 1972 og med knebent flertal (345 for – og 297 imod) vedtog en udtalelse imod EF-tilslutningen, selvom bl.a. forbundsformand *Anker Jørgensen* støttede medlemsskabet.

LO-beslutningen

Ved den ekstraordinære LO-kongres måneden efter var der som nævnt et klarere flertal for at anbefale EF-medlemsskabet. Det kom til udtryk efter en daglang debat med 25 indlæg, hvor både LO-formanden *Thomas Nielsen*, der talte for medlemsskabet, og Metal-formanden, *Hans Rasmussen*, der talte imod, fik lige lang taletid bevilget!

Thomas Nielsen understregede bl.a., at med et dansk nej til Fællesmarkedet, må der gennemføres en endnu stærkere stramning af finans- og pengepolitikken fulgt op af en devaluering. Samtidig må den industrielle udvikling fremskyndes stærkt og afvandringen fra landbruget forøges. Dette vil erfaringsmæssigt medføre beskæftigelsesvanskeligheder og forringede løn- og arbejdsvilkår for fagbevægelsens medlemmer.

– Jeg mener ikke som formand for fagbevægelsens hovedorganisation

Frie Faglige Internationale blev stiftet i 1949 som afløser for Det faglige verdensforbund, som ikke kunne overleve de politiske efterkrigsspændinger. Billedet er fra et møde i New York, hvor det danske LO bl.a. var repræsenteret af den daværende formand Eiler Jensen og den senere Thomas Nielsen. (ABA)

at kunne tage ansvaret for en sådan udvikling. Jeg ser i Danmarks deltagelse i det udvidede EF og en styrkelse af det faglige samarbejde tværs over grænserne, det bedste udgangspunkt for en videre udvikling af samfundet i overensstemmelse med arbejderbevægelsens fundamentale interesser. Derfor ja til dansk EF-medlemsskab, sluttede LO-formanden.

Forbundsformand *Hans Rasmussen* ville ikke »sælge den demokratiske socialisme for grisehoveder eller andet, som skal sendes sydpå. Forudsætningerne for medlemsskabet er bristet. EF er et bureaukrati – hele formen strider mod min livsholdning. Fagbevægelsen bliver i høj grad reduceret til høringsorganer i EF«, sagde smedeformanden som anbefalede at stemme nej til kongresresolutionen om medlemsskabet, som LO's forretningsudvalg med 17 stemmer imod og 3 havde anbefalet til kongressens godkendelse.

I resolutionen understreges det bl.a., at optagelsesforhandlingerne og fagbevægelsens egne undersøgelser har klargjort at medlemsskab ikke

forringer Danmarks sociale tryghedsordninger, ligesom der lægges vægt på, at det nordiske samarbejde kan fortsættes og udbygges efter dansk EF-tilslutning.

NFS og EFS

På det nordiske felt havde fagbevægelsen den 14. marts samme år besluttet at danne en faglig samarbejdsorganisation (NFS) for 4,5 mill. fagorganiserede i de nordiske lande.

Den nye organisations formål blev formuleret således: »Sikring af beskæftigelse og indtægt, forbedring af miljøet, øget indflydelse i produktionslivet og på styringen af samfundslivet i almindelighed. De nordiske landsorganisationer vil konsultere hinanden vedrørende stillingtagen til europæiske og internationale fagpolitiske anliggender«.

NFS blev etableret med sekretariat i Stockholm og med *John Svenningsen*, dansk LO, som sin første generalsekretær.

I takt med EF/EFTA-afgørelserne tog norsk- og dansk LO initiativ til en konference i Geneve i juni 1972 med deltagelse fra 16 landsorganisationer fra vesteuropæiske lande og repræsenterende 28. mill. lønmodtagere.

Det blev her besluttet at etablere Den europæiske faglige Samarbejdsorganisation (EFS) ved en stiftende kongres nogle måneder senere.

Europæisk dimension

Siden EF-medlemsskabet i 1973 spiller den europæiske dimension således en mere afgørende rolle for dansk fagbevægelse både nationalt og internationalt. Udviklingen er blevet yderligere forstærket siden beslutningen om Det Indre Markeds etablering fra 1992, blev taget.

Både LO og fagforbund oplever i disse år et stærkt arbejdspress for at kunne følge med i og få bedst mulig indflydelse på EF's udvikling, hvad enten det gælder den generelle situation omkring lønmodtagerindflydelse og udviklingen af den »*sociale dimension*« eller de mere specifikke problemer inden for de enkelte *brancheområder*.

I forhold til andet internationalt samarbejde er der den afgørende forskel, at EF's beslutninger om direktiver og andre forordninger er *bindende* for medlemsslandene, og brud herpå kan påklages ved EF-domstolen. Da endvidere EF's beslutninger har et langt *videre* og mere *afgørende* indhold end beslutninger i f.eks. Nordisk Råd og forskellige FN-organer,

kræver det en aktiv involvering af mange *andre* dele af fagbevægelsens led, end de der specielt beskæftiger sig med internationale forhold.

Dette har stillet de faglige organisationer overfor store opgaver i relation til en *udvikling* og samtidig *koordinering* af EF-opgaverne inden for de forskellige brancheområder og organisationsled – et arbejde, der fortsat er i fuld gang og har været det siden beslutningen om EF-medlemskabet blev taget.

Fagbevægelsen og EF

I LO-publikationen »*EF, det indre marked og den sociale dimension*«, blev dansk fagbevægelses position, målsætning og strategi tydeliggjort bl.a. i et forord af LO-formand Finn Thorgrimson og LO-sekretær Bent Nielsen:

- ★ Set i et historisk perspektiv er dagens og morgendagens EF på helt afgørende punkter anderledes, end det EF, som Danmark blev medlem af i 1973. Situationen – bl.a. på grund af ydre omstændigheder – er en anden. Samarbejdets karakter – både i bredden og dybden – har udviklet sig.
- ★ Sammenfattende kan konstateres, at den sociale dimension i EF-samarbejdet, i dag har en anderledes og særdeles afgørende betydning. Især ved gennemførelsen af EF's indre marked. Og at situationen og vilkårene for fagbevægelsens virke for at sikre og forbedre lønmodtagerens løn-, arbejds- og levevilkår også er ændrede. Den europæiske dimension spiller en større rolle i dag, og udviklingen stiller nye udfordringer for fagbevægelsen, politisk, organisatorisk og strategisk. Forudsætningen for varetagelsen af medlemmernes interesse og for at få indflydelse på EF-udviklingen er bl.a. evnen til fagligt-organisatorisk samarbejde i europæisk fagbevægelse også på medlemsplan.

Praktiske erfaringer

- ★ For dansk fagbevægelse er det en ubetinget fordel, at det danske velfærdssamfund, byggende på arbejderbevægelsens menneske- og samfundssyn, er værdier og kvaliteter, der efterstræbes i de øvrige EF-lande. Men også hvad angår praktiske erfaringer fra EF-samarbejdet, står dansk fagbevægelse godt rustet. Fra starten af dansk medlemskab i 1973 har LO deltaget aktivt i EF's beslutningsproces. For eksempel

ved repræsentation i »Det økonomiske og sociale Udvalg«. »Den stående Beskæftigelseskomité« og en lang række andre EF-komiteer og udvalg.

- * Tilsvarende gør sig gældende for den nationale, danske beslutningsproces. Med i ballasten hører de positive resultater på arbejdsmiljøområdet. Det er i høj grad gennem en aktiv faglig og politisk dansk indsats, at arbejdsmiljøet nu er prioriteret højt i EF-samarbejdet.
- * Da EF-Fællesakten trådte i kraft i juli 1987, stod dansk fagbevægelse beredt. LO's forretningsudvalg traf i foråret 1987 beslutning om en forstærket informations- og koordinationsindsats i LO-systemet.
- * Dette indebar bl.a. nedsættelse af LO's *Markedsudvalg*, LO's *Koordinationsudvalg* og 9 EF-arbejdsgrupper, samt etableringen af et EF-sekretariat i LO.

Bag beslutningerne i LO lå en helt klar opfattelse af, at det ville være nødvendigt med en konstruktiv og offensiv indsats for at sikre danske lønmodtageres interesse ved gennemførelsen af EF's indre marked, og at arbejdspresset ville blive stort, hed det bl.a. i forordet.

Det sociale charter

Det sociale charter, som blev vedtaget på EF-topmødet i 1989, har konkret udmøntet sig i direktivforslag, som skal sikre arbejdstagernes rettigheder, når Det indre Marked er etableret januar 1993.

– Indtil videre kan det fastslås, at kommissionens direktivforslag ser rimelige ud. Både med hensyn til indhold, men også med hensyn til den måde, som de skal gennemføres på nationalt. Generelt er der udsigt til, at også danske lønmodtagere vil få gavn af kommissionens direktivforslag, hedder det i LO's årsberetning 1990/91.

Den sociale dimension er dog ikke et afsluttet kapitel, når det indre marked er etableret i 1993. Det er vigtigt for fagbevægelsen af fastholde, at når der tales om den politiske union og den politiske udvikling af EF, så handler det ikke blot om sikkerheds- og udenrigspolitik, men også om en videreudvikling af den sociale dimension om det ydre miljø etc.

Det er først og fremmest vigtigt at få gennemført den sociale sokkel, dvs. minimumsbestemmelser om arbejdsmarkedsrettigheder for lønmodtagere.

– LO kan generelt bifalde udviklingen af et europæisk arbejdsmarkedssystem, når det drejer sig om at styrke parternes roller, herunder fag-

bevægelsens rolle, og dermed også behovet for kollektive overenskomster, og for at være organiseret. Der er således lagt op til, at parterne skal spille en mere aktiv rolle i udviklingen af et europæisk arbejdsmarkeds-system, fastslås det i LO-beretningen.

Den sociale dialog

En social dialog, i form af drøftelser mellem EF-kommissionen, fagbevægelse og arbejdsgiverorganisationer er etableret. I dette forum drøftes bl.a. det tidligere nævnte direktivforslag, inden de bliver fremsat, således at arbejdsmarkedets parterers synspunkter kommer frem.

Inden for rammerne af den sociale dialog er også indgået aftaler om uddannelse mellem EFS og UNICE (Europæisk arbejdsgiverorganisation), der er indgået en aftale mellem arbejdsgiverorganisationen for offentlige virksomheder på europæisk plan og EFS, (ingen offentlige danske virksomheder er dog medlem af CEEP) og aftalt en fælleserklæring mellem EFS og UNICE om fleksibilitet på arbejdsmarkedet.

Der er nedsat en politisk ad hoc gruppe, der har til opgave at undersøge, hvorledes der kan indgås europæiske overenskomster.

I oktober 1990 udgav LO et memorandum om fagbevægelsen og EF's regeringskonferencer. I dette memorandum understreges bl.a. behovet for flertalsafgørelser på det sociale og arbejdsmarkedsmæssige område samt regler om det ydre miljø.

LO's memorandum er i overensstemmelse med det memorandum, som regeringen og Socialdemokratiet udarbejdede, og som danner grundlag for de danske synspunkter under regeringskonferencen.

Ny struktur i EFS

På EFS-kongressen i maj 1991 blev der vedtaget en ny struktur for at sikre en mere effektiv organisation bl.a. af hensyn til den hastige EF-udvikling.

Den nye struktur indebærer, at den tidligere program- og finanskomité er blevet erstattet af en styregruppe. Denne består af generalsekretæren, de to vicegeneralsekretærer samt 15 repræsentanter, hvoraf de tre repræsentanter er fra fagsekretariatene og 1 fra EFS's kvindekomité. Styrekomiteen skal mødes 8 gange om året, og skal udover de tidligere opgaver, varetage beslutninger, som kræver en hurtig reaktion fra EFS, men disse beslutninger skal senere forelægges Eksekutivkomiteen.

Udover diskussionen om et mere effektivt EFS, var de interessante nye strømninger på kongressen, med hvilken hast integrationen i Europa skulle ske, med pres på de organisationer, som ikke var så interesserede i en hurtig integration. Der var vidtgående ønsker om, at Europa-parlamentet skulle have lovgivende beføjelser.

Vedr. den politiske union var LO i klart mindretal, men desuagtet var LO-formand *Finn Thorgrimsen*s tale til kongressen, at Danmark ønskede en konføderation – altså et samarbejde mellem suveræne stater i Europa, og at man i udviklingen ikke måtte glemme de nationale parlamenter.

Det lykkedes at opnå enighed om en generel resolution med hovedtitlen: Europæisk fagbevægelse i centrum af forandringerne i en verden i forandring.

Norden og Europa

Udviklingen i EF og i Østeuropa har også lagt kraftigt beslag på virksomheden i den nordiske faglige samarbejdsorganisation (NFS) i de seneste år.

I særlig grad har samordningen af arbejdet i de mange arbejdsgrupper af forskellig art inden for såvel EF, EFTA og EFS stillet store krav til NFS – ikke mindst i lyset af det forestående indre marked, EF-EFTA forhandlingerne samt Sveriges medlemsansøgning til EF.

Udviklingen i Østeuropa har også lagt kraftigt beslag på NFS's arbejde. Styrelsen har godkendt retningslinier for de lande og områder, den faglige støtte i første række skal satse på, og et direkte samarbejde er indledt med de faglige organisationer i de tre baltiske lande.

Styrelsen har på forslag fra dansk LO vedtaget at etablere et Nordisk-Baltisk Forum, der skal styrke kontakten mellem fagbevægelsen i Norden og i de baltiske lande.

Klar med Øst-politik

For dansk fagbevægelse har udviklingen i Østeuropa betydet, at man i endnu højere grad må tænke internationalt og tilrettelægge dette arbejde ud fra denne nye del af den i forvejen forstærkede europæiske dimension.

Det var på denne baggrund, at LO's forretningsudvalg i 1990 godkendte et egentligt handlingsprogram for dansk fagbevægelses politik i Central- og Østeuropa. Blandt de væsentligste punkter heri indgik:

- * Det er fagbevægelsens opgave at bidrage til den demokratiske reformproces i Central- og Østeuropa og dermed også bidrage til udviklingen af en fri, demokratisk og slagkraftig fagbevægelse, der kan sikre arbejderne værdige arbejds- og lønforhold.
- * Det faglige samarbejde mellem Vest- og Østeuropa må udvikles for at undgå social dumping og misbrug af arbejdskraften fra de multinationale selskabers side.
- * Samarbejdet i Europa skal udbygges politisk, socialt og økonomisk bl.a. ved udbygning af Helsinki-aftalen – og Europarådet må udvides til at omfatte landene i Central- og Østeuropa.
- * Central- og Østeuropa skal udvikles socialt og økonomisk for at give befolkningerne et værdigt leveniveau og derigennem forebygge sociale konflikter. Det kan kun ske ved, at demokratierne i Vesten overfører økonomiske ressourcer til gennemførelse af reform-processen i Østeuropa, så landene kan udvikle sig til ligeværdige, demokratiske og handelsmæssige partnere.

Både LO og fagforbundene er aktivt involverede i en fælles bistand til fagbevægelsen i flere østlande, til faglige tillidsmandsuddannelser, faglig lederuddannelse, etableringen af nye arbejdsretssystemer, informationsvirksomhed og teknisk udstyr.

Dette samarbejde koordineres gennem Fagbevægelsens Øst-Europaudvalg, og foruden fagbevægelsens egne økonomiske bidrag (og mandsskabsmæssige bl.a. ved underviserbistand i Danmark og i Østlandene) er der nu også åbnet op for projektstøtte fra de statslige midler til demokratiseringen af disse lande.

Nye veje

Som verdens bedst organiserede – og fungerende fagbevægelser har skandinavisk fagbevægelse et særligt ansvar for at støtte udviklingen i Østeuropa og prøve at anvise disse landes faglige organisationer nye og mere demokratiske veje at gå, i det fremtidige arbejde.

Det pålægger også fagbevægelsen i bl.a. Danmark øgede arbejdsbyrder og økonomiske forpligtelser, men det er ikke nogen ny situation i det internationale arbejde. Gennem de forløbne årtier har dansk fagbevægelse fastholdt en aktiv og stadig forøget international indsats ikke mindst i forhold til faglig støtte til U-landenes fagbevægelser.

Også nationalt vil udviklingen i det internationale samarbejde kræve

øget samspil mellem fagbevægelsen og Socialdemokratiet og mellem de faglige organisationer internt.

Senest er det således besluttet, at Europa- og EF-politikken bliver et væsentligt punkt i det udvidede samarbejde mellem AC, FTF og LO.

Grundholdningerne i fagbevægelsens internationale virksomhed har ikke ændret sig, men de store forandringer i Europa har naturligt nok betydet væsentlige ændringer i den faglige prioritering- og virksomhed på disse områder.

»Med landenes stigende gensidige økonomiske afhængighed og kapitalens internationalisering kan stadig flere problemer af største betydning for det enkelte menneske kun løses i fællesskab med andre nationer. Forureningsbekæmpelsen, en effektiv bistand over for udviklingslandene, forøgelse af samhandlen med Østlandene hører til denne problemkreds, som i de kommende år må stå i centrum for internationalt samarbejde«.

En resolution fra LO-kongressen i november 1991? Nej – den er såmænd fra den ekstraordinære EF-kongres i LO i 1972 og viser klart, at trods alle omvæltninger er der fortsat grundlæggende problemer at løse for den faglige og politiske arbejderbevægelse.

Kildehenvisninger:

Kampens Gang, 1973

De udelukkede, AOF, 1989

Løn og Virke, 1971-72

Verden og Vi, 1990

LO-bladet nr. 27- og 28/91

LO's årsberetning 1990/91

